

Araling Panlipunan

Kagamitan ng Mag-aaral

Waray

Ang kagamitan sa pagtuturong ito ay magkatuwang na inihanda at sinuri ng mga edukador mula sa mga publiko at pribadong paaralan, kolehiyo, at / o unibersidad. Hinihikayat namin ang mga guro at ibang nasa larangan ng edukasyon na mag-email ng kanilang puna at mungkahi sa Kagawaran ng Edukasyon sa action@deped.gov.ph.

Mahalaga sa amin ang inyong mga puna at mungkahi.

**Araling Panlipunan – Unang Baitang
Kagamitan ng Mag-aaral sa Waray
Unang Edisyon, 2013
ISBN: 978-971-9981-61-9**

Paunawa hinggil sa karapatang-sipi. Isinasaad ng Seksiyon 176 ng Batas Pambansa Bilang 8293: Hindi maaaring magkaroon ng karapatang-sipi sa ano mang akda ng Pamahalaan ng Pilipinas. Gayon pa man, kailangan muna ang pahintulot ng pamahalaan o tanggapan kung saan ginawa ang isang akda upang magamit sa pagkakakitaan ang nasabing akda. Kabilang sa mga maaaring gawin ng nasabing ahensiya o tanggapan ay ang patawan ng bayad na *royalty* bilang kondisyon.

Ang mga akda / materyales (mga kuwento, seleksiyon, tula, awit, larawan, ngalan ng produkto o *brand names*, tatak o *trademarks*, atbp.) na ginamit sa aklat na ito ay sa nagtataglay ng karapatang-ari ng mga iyon. Pinagsikapang mahanap at mahingi ang pahintulot ng mga may karapatang-ari upang magamit ang mga akdang ito. Hindi inaangkin ni kinakatawan ng mga tagapaglathala (*publisher*) at may-akda ang karapatang-arang iyon.

Inilathala ng Kagawaran ng Edukasyon
Kalihim: Br. Armin A. Luistro FSC
Pangalawang Kalihim: Dr. Yolanda S. Quijano
Kawaksing Kalihim: Dr. Elena R. Ruiz

Mga Bumuo ng Kagamitan ng Mag-aaral

Mga Consultant: Maria Serena I. Diokno, Ph.D. at Marie Yvette Concepcion-Alcazar

Mga Manunulat: Maria Vanessa P. Lusung-Oyzon at Czarina B. Agcaoili

Mga Tagasuri: Haydee Alipustain, Thea Joy G. Manalo, Rodel C. Sampang, Jose Evie G. Duclay, Jomar I. Cañega, at Ma. Victoria C. Casoy

Mga Tagasalin: Gretel Laura M. Cadiong, Virgilia D. Dableo, Rosemarie M. Guino, Ramira R. Tayoni, Ronela R. Anasarias, Mercedita S. Garcia, at Sylvia D. Villanueva

Gumuhit ng mga Larawan: Erica Villanueva, Eric S. de Guia, Erich D. Garcia, at Jayson R. Gaduena

Mga Naglayout: Joselito B. Asi at Allan R. Thomas

Encoder: Jayson R. Gaduena

Inilimbag sa Pilipinas ng _____

Department of Education-Instructional Materials Council Secretariat (DepEd-IMCS)

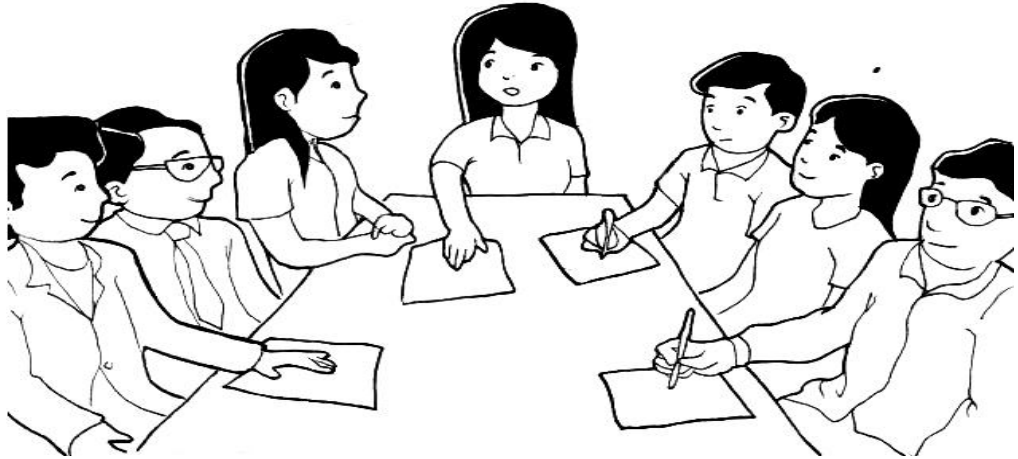
Office Address: 2nd Floor Dorm G, PSC Complex, Meralco Avenue
Pasig City, Philippines 1600
Telefax: (02) 634-1054 or 634-1072
E-mail Address: imcsetd@yahoo.com

YUNIT 4: AKO NGAN AN AKON KALIBUNGAN

Leksyon	Ulohan	Paypay
1	Ako ngan an Akon Panimalay ug Eskwelahan	154
1.1	An Akon Pag-intindi Han Konsepto Han Distansiya	155
1.2	An Akon Pag-intindi Han Konsepto Han Direksiyon	159
1.3	An Akon Nahimo nga Mapa	163
1.4	An Akon Gin-aagian Tikang ha Balay Tipakadto ha Eskwelahan	170
2	Pag-ataman han Akon Kalugaringon	177
2.1	Mga Pamaagi han Panlimpyo Han Amon Eskwelahan	178
2.2	An Akon Pagpasidungog Ha Padayon Han Kamalimpyo Han Amon Eskwelahan	183

YUNIT 4: AKO NGAN AN AKON KALIBUNGAN

PAHIUNA

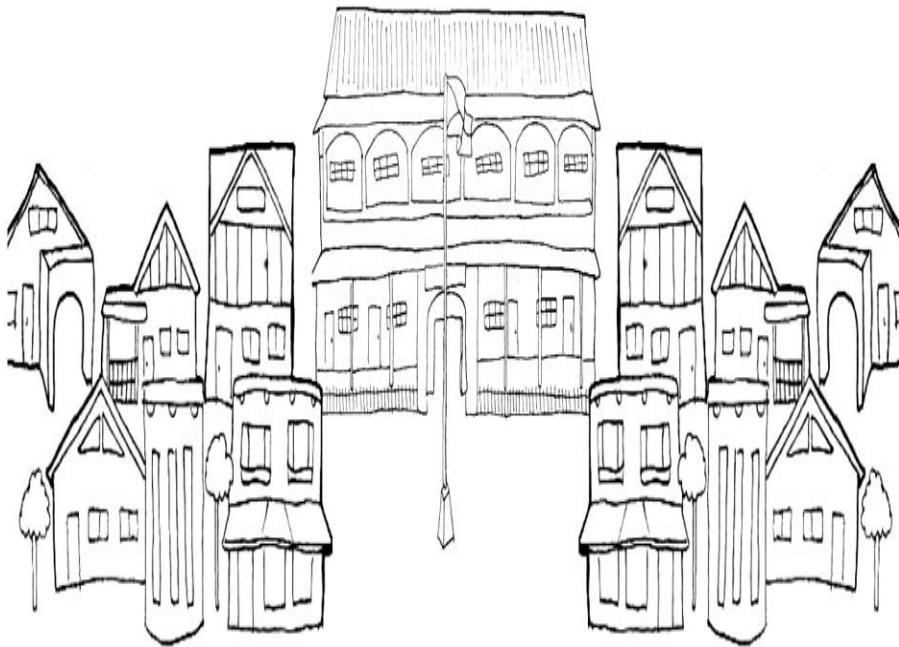
Mga Panuyo:

Katapos pag-adman ini nga Yunit 4, ginlalauman nga mahihimo mo an mga masunod:

1. Maisumat an distansya sugad han harani ug harayo;
2. Maitutdo an direksyon sugad han too, wala, luyo, atubangan/unahan, ngan iba pa;
3. Mahimo an mga pamaagi han panginano o pag-ataman han kalibungan.

Leksyon 1: Ako ngan an Akon Panimalay ug Eskwelahan

Tinikangan

Leksyon 1.1 An Akon Pag-intindi Han Konsepto Han Distansiya

Paghunahunaa

Ano an distansiya?

Buruhaton 1

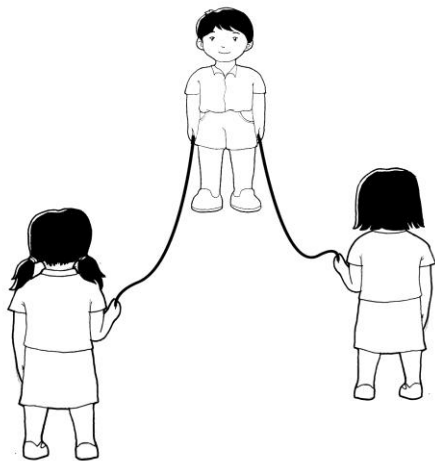
Paggrupo hin may tulo nga kaapi. Paghatag hin letra ha kada kaapi. Pananglitan, an siyahan nga kaapi letra A, an ikaduha letra B ngan an ikatulo letra C. Pakapti ha kaapi A an duha nga higot nga ginhatag han maestro/maestra, ngan an Kaapi C liwat an makapot ha katapusan han magkaluyo nga higot. Mentras ginkakaptan an katapusan han higot, sidnga an kaapi B ngan C nga pumahirayo ha kaapi A ngada hiton kaunat hiton higot.

Kasapi **A**

Ano an imo nausahan nga naiiba ha duha nga higot?

Hain nga higot an kinakaptan han kaapi nga mas harayo?

Hain nga higot an kinakaptan han kaapi nga mas harani?

Kasapi **B**

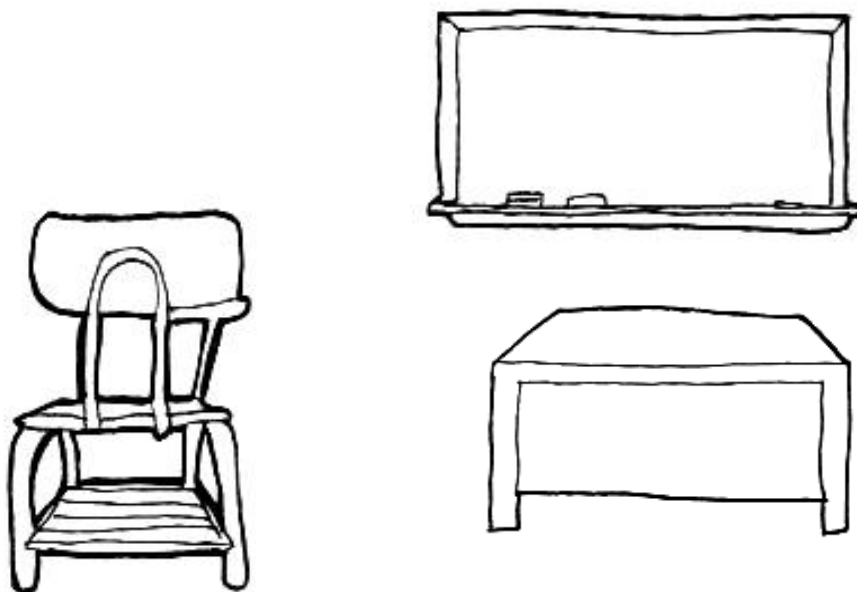
Kasapi **C**

An distansiya an nagsisiring han kaharani ngan kaharayo ha giutan han duha nga butang.

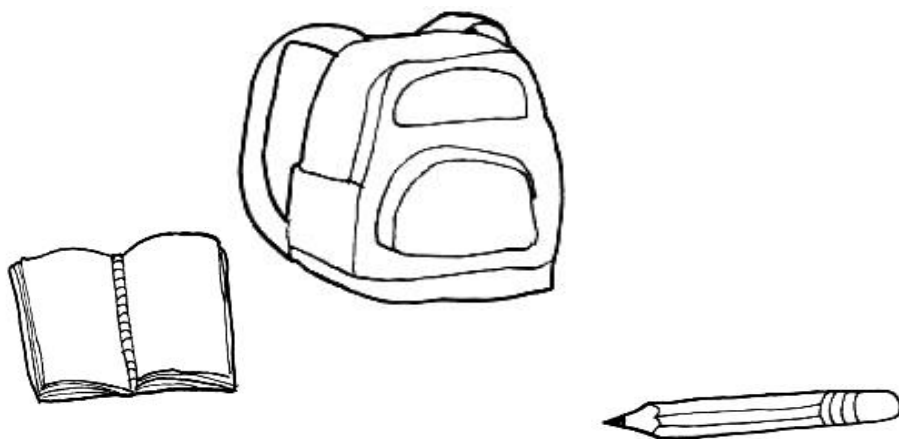
Buruhaton 2

Pag-admi an mga drawing nga aada ha ubos.
Igdrawing ha iyo **notebook** an mga butang ang gin-
aaro ha kada numero.

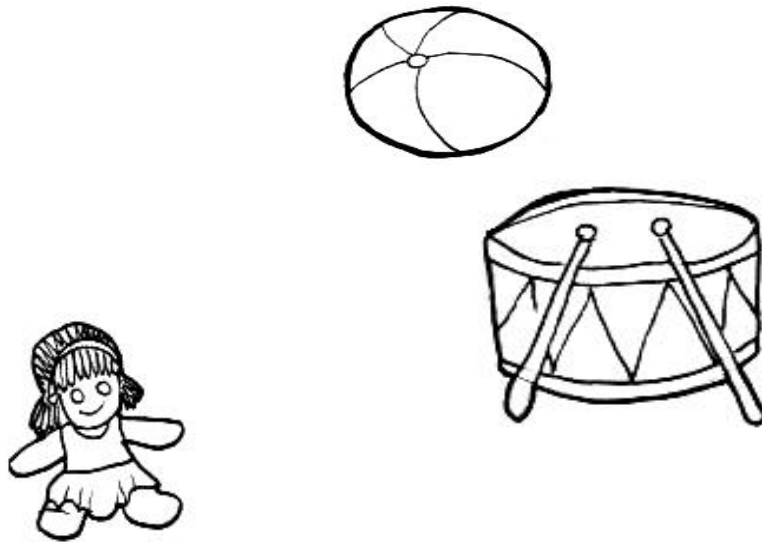
- A. Tikang ha pisara, hain nga butang an mas harani?

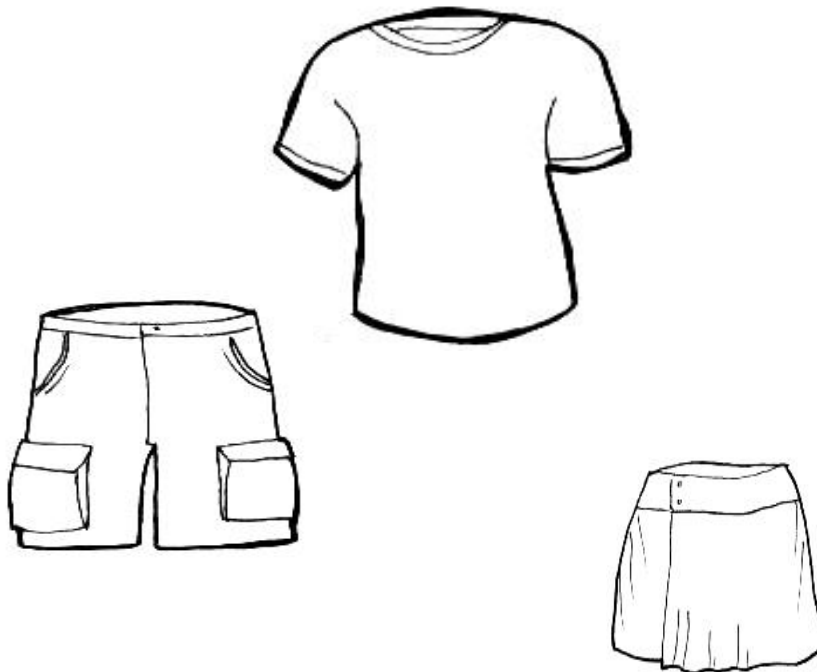
- B. Tikang ha bag, hain nga butang an mas harani?

C. Tikang ha bola, hain nga butang an mas harayo?

D. Tikang ha t-shirt, hain nga butang an mas harayo?

Buruhaton 3

Pruybahi pagsukula an distansya han mga butang nga nakasurat ha ubos. Isurat kun pira kapitad/karuler o stik an kaharayo han giutan han duha nga butang. Igsurat an iyo baton ha **notebook** o ha usa nga papel.

Mga butang	Pira kapitad an kaharayo han giutan han duha nga butang?	
	Ilang hakbang? 	Ilang patpat/ruler
Pisara ngan lamesa han iyo maestra		
Pisara ngan lingkuran han iyo maestra		
Pisara ngan purtahan		
Pisara ngan lingkuran		

Ano nga mga butang an **harani** ha pisara?

Ano nga mga butang an **harayo** ha pisara?

Tigamni:

An distansiya an nagpapakita han kaharani o kaharayo ha giutan han duha nga butang.

Leksyon 1.2 An Akon Pag-intindi Han Konsepto Han Direksiyon

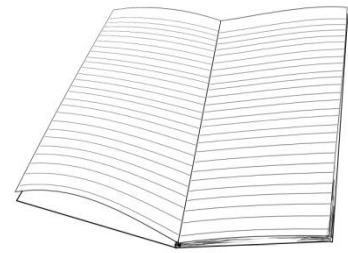
Paghunahunaa:

Hain iton imo tuo, wala, luyo ngan unahan/atubangan?

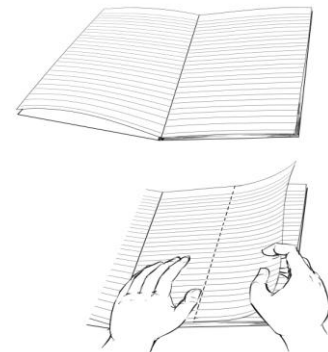
Buruhaton 1

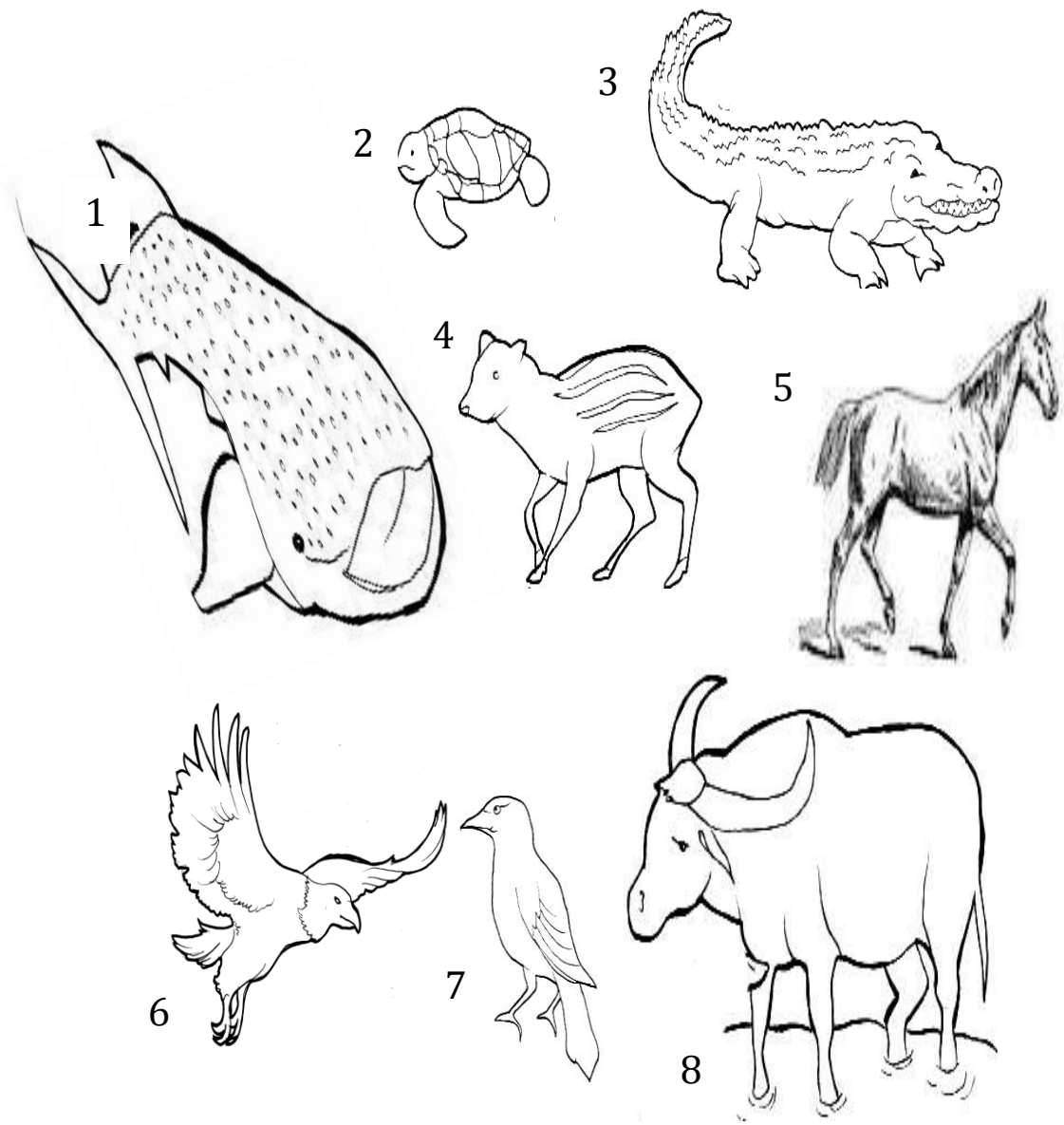
Abrihi an imo **notebook** ha magkaatubang nga malimpyo nga paypay. Imarka an imo wala nga kamot ha una nga paypay ngan an imo tuo nga kamot ha luyo nga paypay.

Buruhaton 2

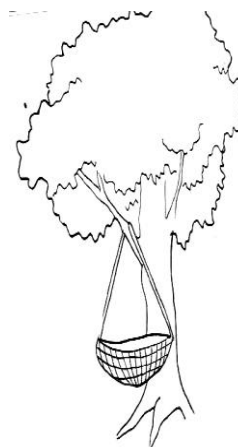
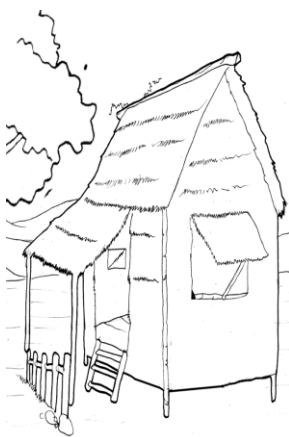
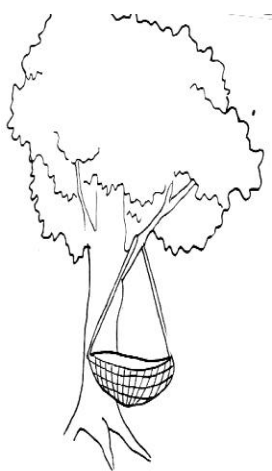
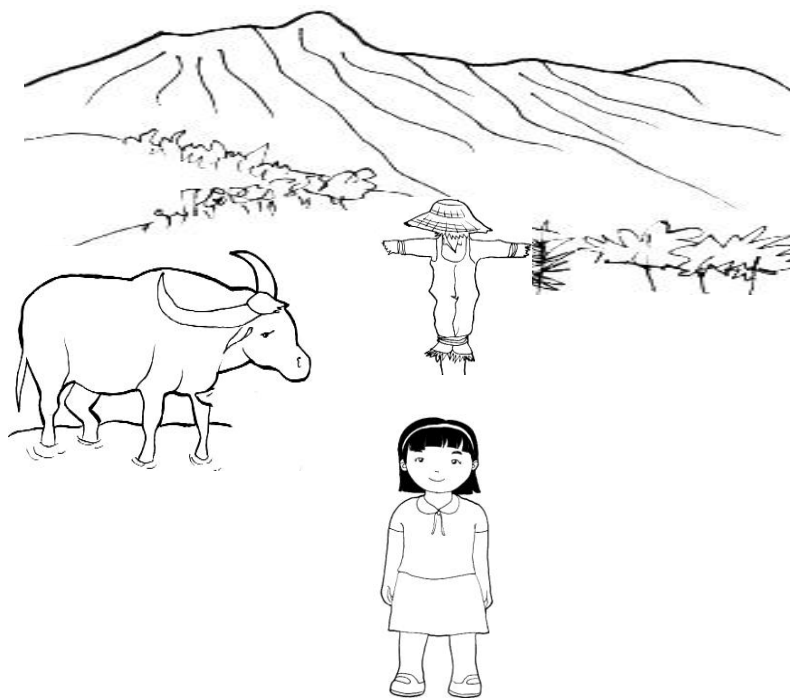
Kitai an mga ladawan han iba-iba nga hayop ha ubos. Tiklupa hin pahilaba an usa nga paypay han imo **notebook** sugad ha ubos. Igsurat kun pira han mga hayop ha una nga linya an natubang ha wala. Igsurat liwat kun pira han mga hayop ha sunod nga linya an naatubang ha too.

Buruhaton 4

Pag-admi an drowing. Ano nga mga butang iton aada ha **atubangan** han bata? Igsumat ini. Ano nga mga butang liwat an makikit-an ha iya **luyo?** Igsumat ini.

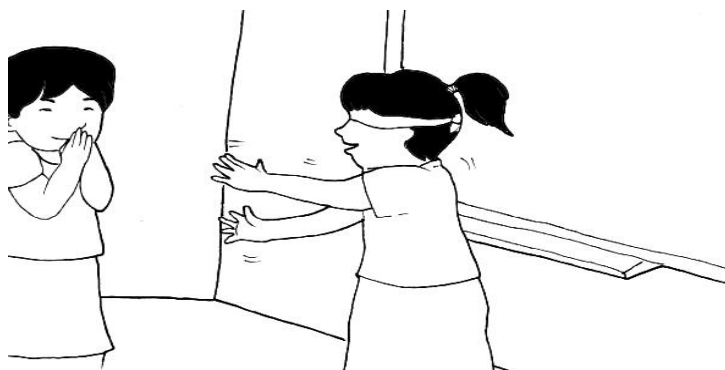

Buruhaton 5

Pag-uyag Kita.

Paggrupo hin duha. Pagpili hin usa nga marepresentar han iyo grupo. Tatahuban han magturutdo an mata han napili han grupo.

Kinahanglan nga makuha han iyo representante an panyo nga iginbutang han iyo magturutdo ha usa nga bahin han sulod-pag-aradman. An mga kaapi han grupo amo an maghahatag hin direksyon - wala, too, luyo, unahan –para mahanap han representante han grupo an panyo. An una nga grupo nga makakuha han panyo amo an daugan.

Tigamni:

May ada iba-iba nga direksyon sugad hin tuo, wala, atubangan ngan luyo nga magagamit ha pagsumat han kinamumutanan han mga butang.

Aralin 1.3: An akon Nahimo nga Mapa

Paghunahunaa:

Ano iton mapa? Paunan-o hini ipinapakita an distansya ug lokasyon/lugar?

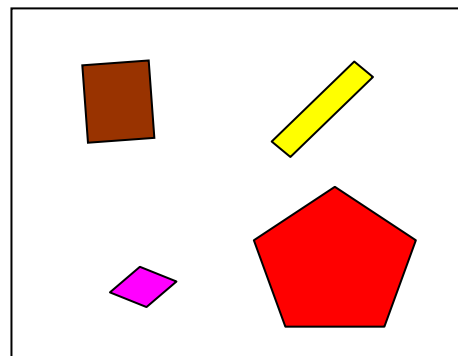
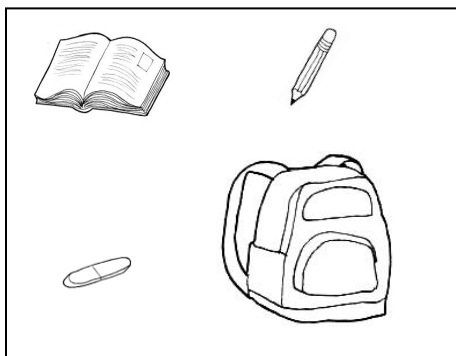
Buruhaton 1

Paggrupo hin may ada lima nga kaapi. Samtang nalingkod kamo, ilatag an mga butang sugad han lapis, libro, krayola ngan usa nga papel ha lamesa o ha salog.

Tukdaw kamo ngan kitaa niyo hin maupay an mga butang nga nakalatag ha lamesa ngan salog. Ano iton iyo nakikita?

Pag-admi an kinamumutangan han kada butang. Pruybahi pagdrowing ha usa nga papel han iyo nahikit-an nga kinamumutangan han mga butang samtang kamo natukdaw. Imbes nga gumamit kamo han eksakto nga hitsura han mga butang, gamit hin magkadurudilain nga mga porma o korte.

Halimbawa:

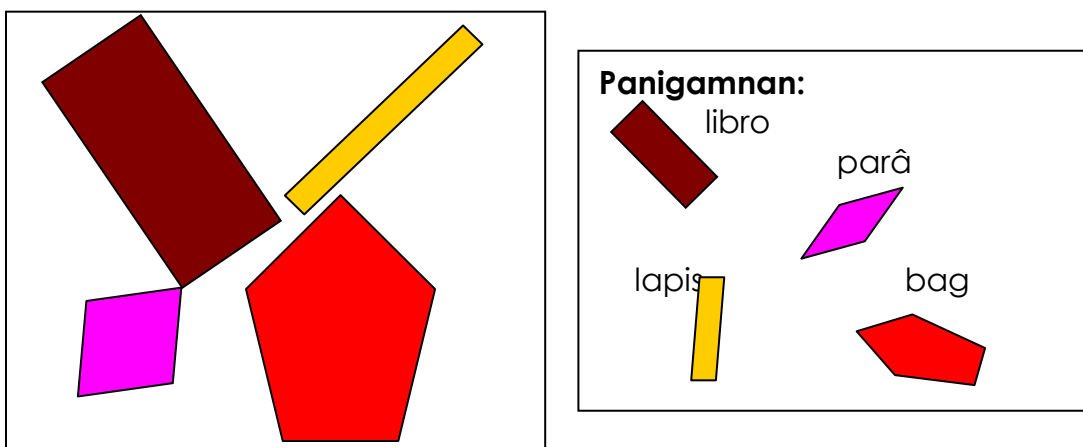
An iyo igindrowing usa nga halimbawa han usa nga **mapa**. An mapa usa nga ladawan nga narepresentar han kinamumutangan han usa nga butang o lugar. Ginpapakita hini an porma han mga butang o lugar kun kikitaon tikang ha bawbaw.

Ha iyo mapa, hain an mga butang nga maghararani? Ano man nga mga butang an magharayo? Ano an masusugad niyo ha hitsura han iyo nahimo nga mapa?

Ipadukot an iyo nahimo nga mapa ha usa nga parte han iyo sulod-pag-aradman.

Gawain 2

Balikan ta an iginpakita nga mapa ha Gawain 1. Ginpakita dinhi an magkadurudilain nga butang sugad han papel, lapis, libro ngan pankolor.

Gintatawag nga **figaman** an guti nga kahon nga aada ha too in nagpapakita hin mga porma o korte nga narepresentar han papel, lapis, libro ngan pankolor.

An **figaman** amo an nagsusumat kun ano an ginrerepresentaran nga butang o lugar han kada porma o korte nga gingamit ha mapa.

Kitaa ngahaw an mapa nga ginbuhat han iyo grupo. Prubari paghimo hin **figaman** dida han iyo mapa.

Buruhaton 3

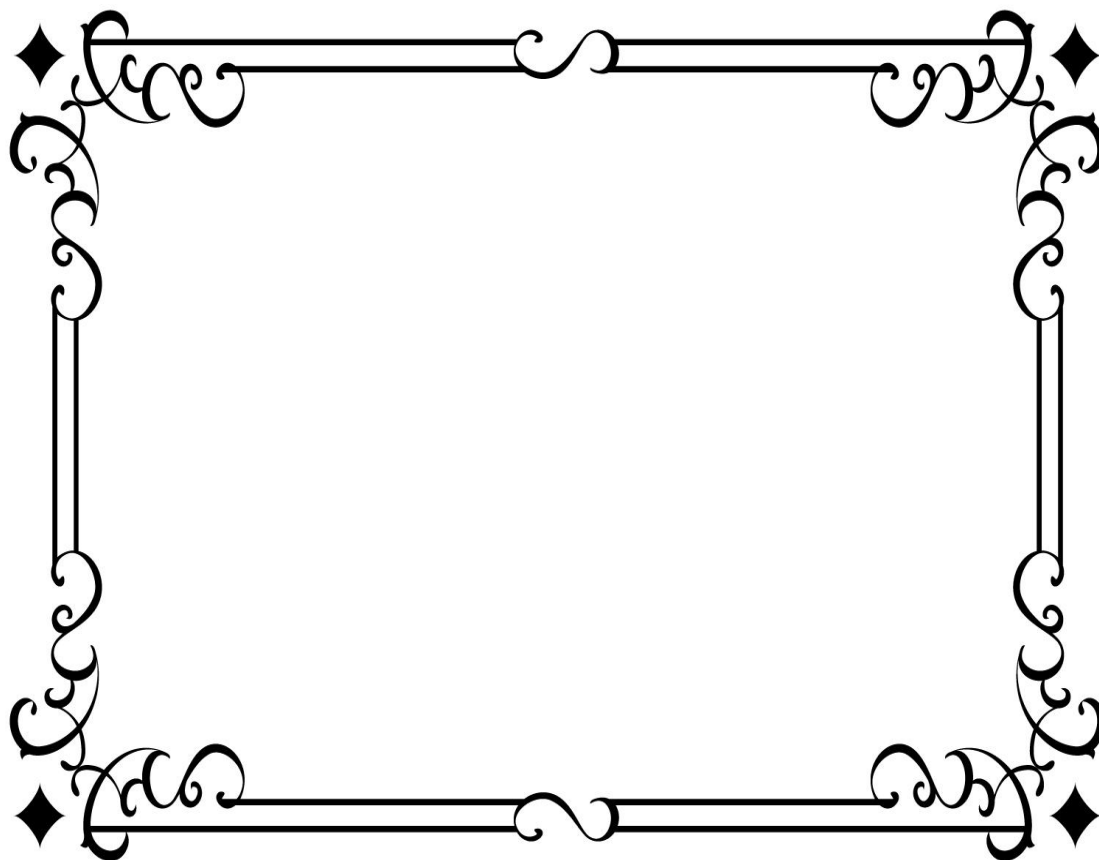
Paghimo kamo hin grupo nga may lima nga kaapi. Admi niyo an hitsura han iyo sulod-pag-aradman ngan paghimo kamo hin mapa hini. Butangi niyo ini hin mga figaman.

Ipaangbit ha klase an iyo nahimo nga mapa. Magkaparareho ba an iyo nahimo nga mapa? Kay ano? Kay ano nga diri?

Buruhaton 4

Paghimo ladawan han iyo eskwelahan. Ano nga parte han iyo eskwelahan an paborito/naruruyagan mo? Igdrowing ini nga kaupod han iyo sulod pag-aradman. Butangi hin mga tigaman. Igdrowing ini ha usa nga papel.

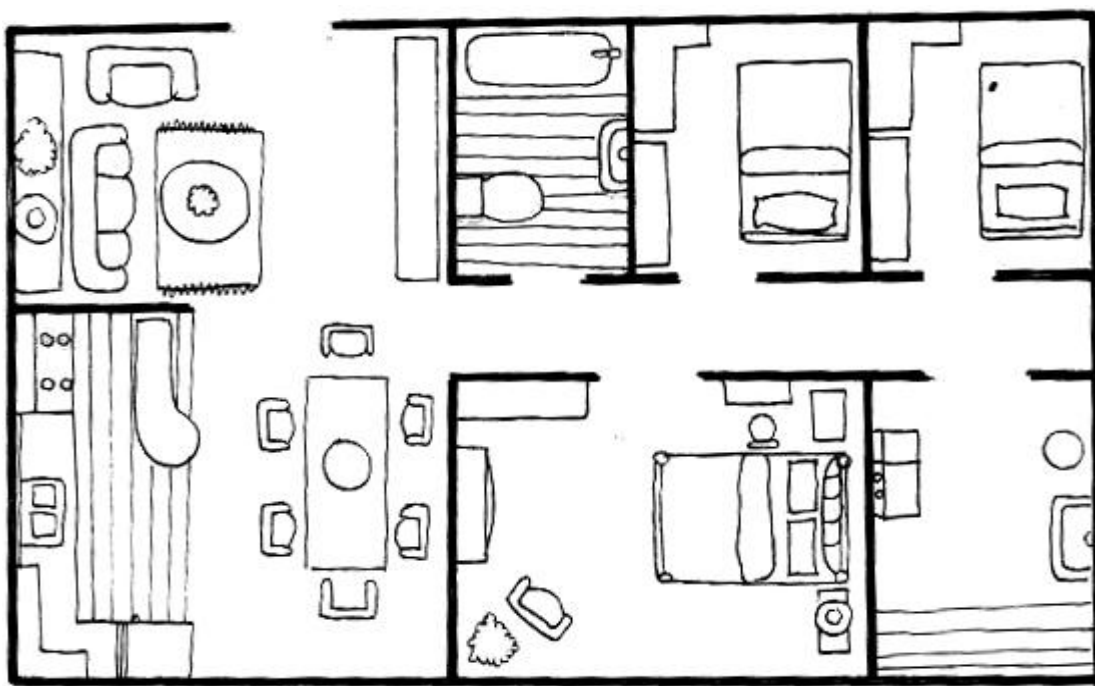
Pagpabulig han imo maestro/maestro para mabaton mo an mga pakiana mahiunong han imo nahimo nga mapa.

1. Ano an aada harani han iyo sulod pag-aradman?
2. Ano an aadto harayo han iyo sulod pag-aradman?

Buruhaton 5

Ano nga parte han iyo balay an imo paborito?
Igdrawing ini ha usa nga papel ngan igpakita an mga masunod:

1. an hitsura han parte han balay nga imo paborito
2. an purtahan o bintana
3. mga butang nga makikita ha sakob han balay iba pa nga mga detalye

Pagpabulig han imo magtuturdo, kag-anak o taga-mangno para mabaton mo an buruhaton ha ubos. Igsurat an iyo baton ha **notebook**.

Paborito ko ini nga parte han amon balay
kay _____

Gawain 6

Ano nga parte han iyo balay an imo paborito?
Igdrawing ini ha usa nga papel ngan ipaimod an mga masunod:

4. an hitsura han parte han balay nga imo paborito
5. an purtahan o bintana
6. mga butang nga makikita ha sakob han balay
7. iba pa nga mga detalye

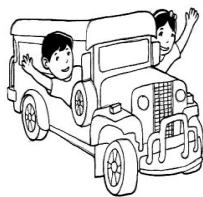
Pagpabulig han imo magturutdo, kag-anak o taga-mangno para mabaton mo an buruhaton ha ubos.
Igsurat an iyo baton ha **notebook**.

Paborito ko ini nga parte han amon balay
kay _____

Subay han nahimo nga mapa, pagpabulig han imo magturutdo o kag-anak ha pagbaton han mga pakiana ha ubos:

1. Ano nga mga butang an harani ha portahan?
2. Ano nga mga butang an harayo ha bintana (kun may ada)?
3. Ano nga mga butang an mgahararani?
4. Ano nga mga butang an magharayo?

Tigamni:

Magagamit mo an mapa ha pagbiling han kinamumutangan han usa nga butang o lugar. Makikita mo gihapon dinhi an hitsura han butang o lugar ngan kun ano nga mga butang an maghararani o magharayo.

Leksyon 1.4 An Akon Gin-aagian Tikang ha Balay Tipakadto ha Eskwelahan

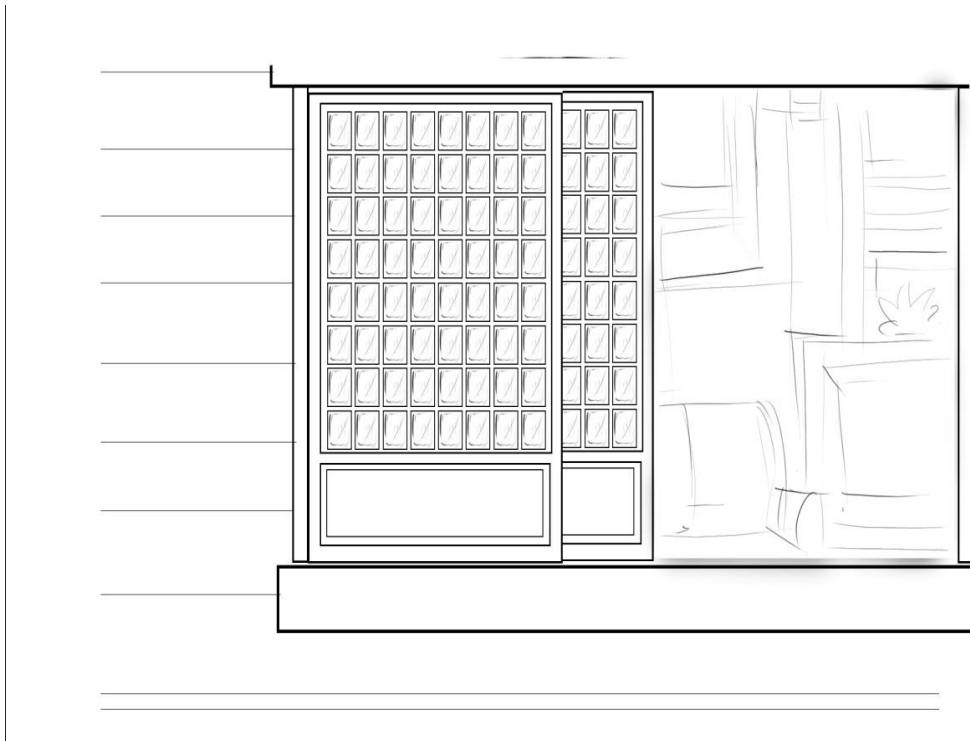
Paghunahunaa:

Ano an imo nahikikit-an tikang ha iyo balay tipakadto ha eskwelahan?

Buruhaton 1

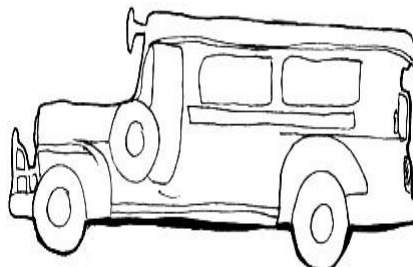
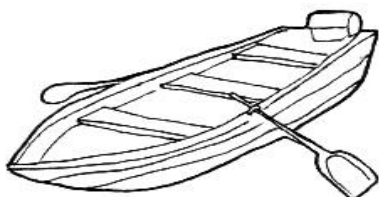
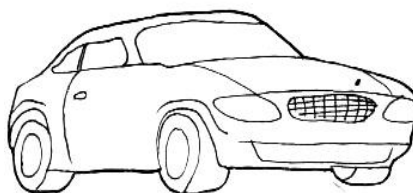
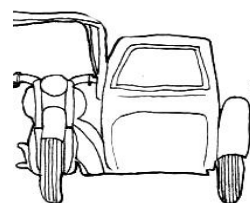
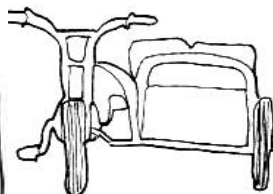
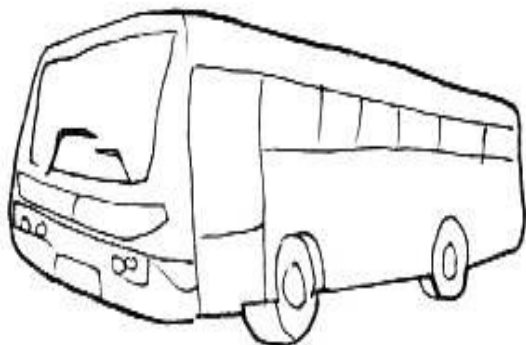
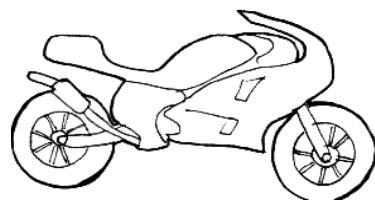
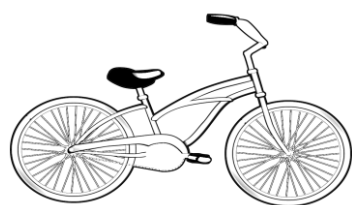
Igdrawing ha iyo **notebook** o usa nga papel an imo nakikit-an ha palibot han iyo balay? Butangi hin **border** sugad han bintana ha ubos. Himoa nga makaruruyag an imo drawing.

Buruhaton 2

Hirayo ba an iyo balay ha iyo eskuwelahan? Ha ano nga paagi ka nahidadangat ngadto ha iyo eskuwelahan?

Hain hini nga mga masunod nga ladawan an imo pamaagi pagkadto ha eskwelahan? Igdrowing ini ha imo **notebook**.

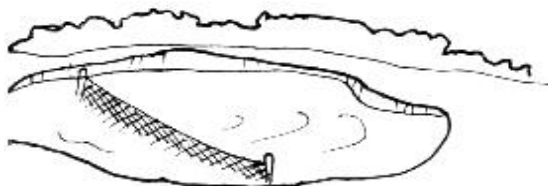
Buruhaton 3

Ano an imo nahikikit-an ha dalan tipakadto ha eskwelahan?

Hain ha mga ladawan ha ubos an nakikit-an mo ha kada pagsulod mo ha eskwela ngan ha pag-uli mo tikang ha eskwelahan?

Kakahuyan

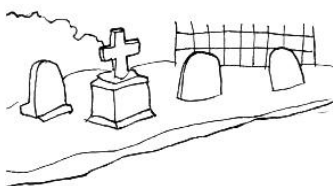
Isdaan

Ospital

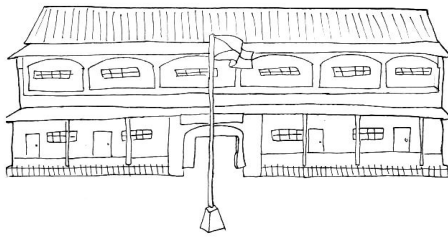
Simbahan

Sementeryo

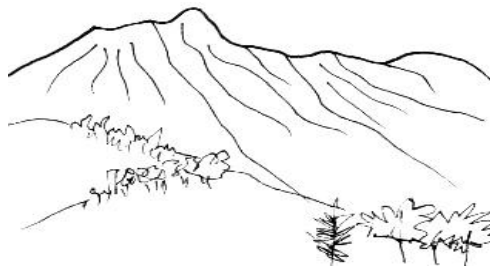
Merkado

Iba pa nga Eskwelahan

Mga istruktura

bukid

sapa/salog

Istasyon han Bumbero

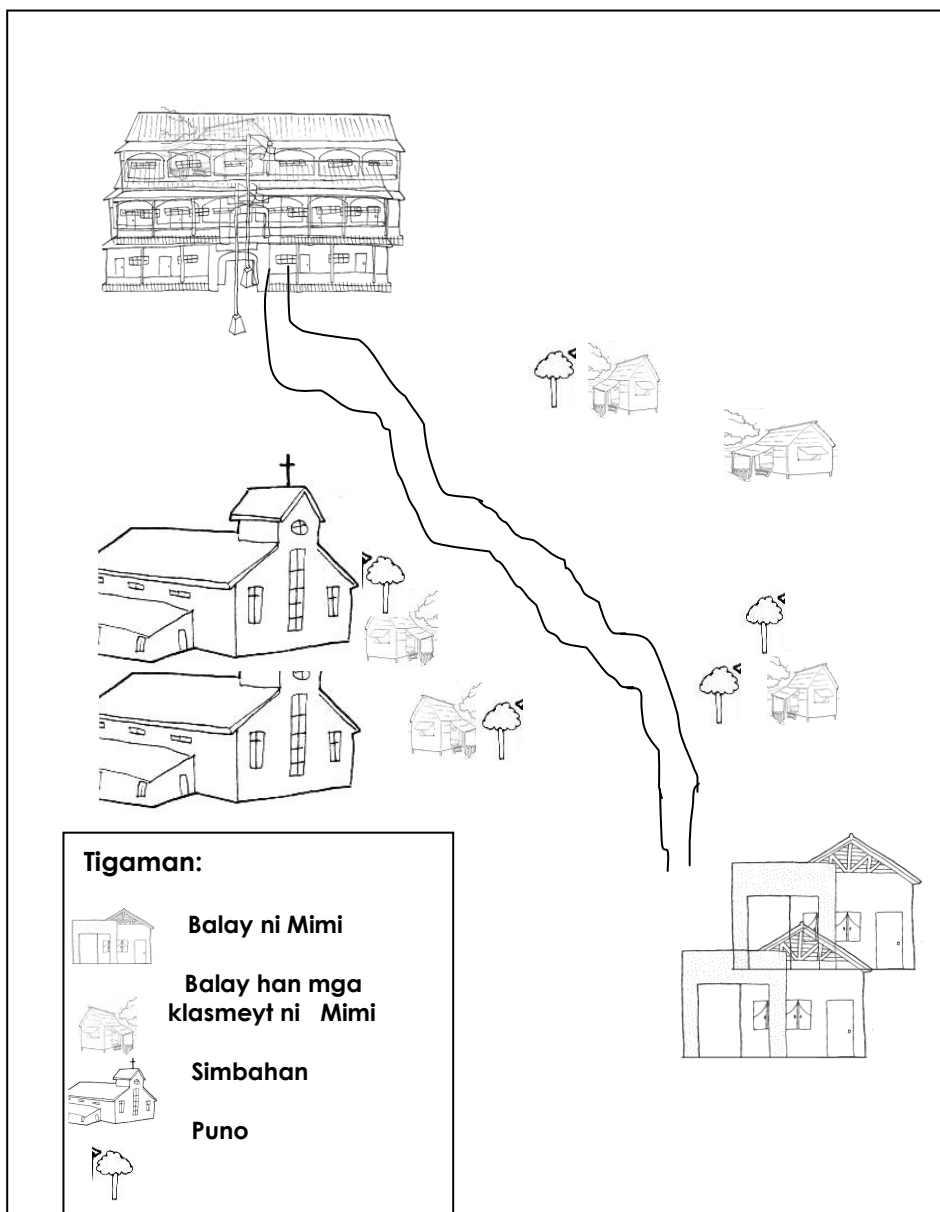
Istasyon han Pulis

Mga balay

Buruhaton 4

Kitaa an mapa nga nagpapakita han lokasyon han balay ni Mimi ngan an iya eskuwelahan. Ano an mga gin-agian niya tikadto ha eskuwelahan?

Buruhaton 5

Pagdrowing hin mapa ha sulod han kahon nga nagpapakita han lokasyon han iyo balay ngan eskuwelahan. Siguraduha nga madrodrowing mo an imo mga nakikita ha gin-aagian mo tipakadto ha eskuwelahan. Pagbutang hin tigaman. Himua nga makaruruyag an imo drowing.

Kitai an imo ginhimo nga mapa. Pagpabulig han iyo maestro/maestro ha pagbaton ha mga pakiana ha ubos.

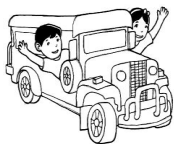
Diin maaagian an iyo eskuwelahan, ha wala ba o too han iyo balay?

Ano an aada ha atubangan ngan luyo han iyo eskuwelahan?

Harayo ba an iyo balay ha iyo eskuwelahan? Kay ano nga nakasugad ka hini?

Dali la ba kadtun an iyo eskuwelahan?

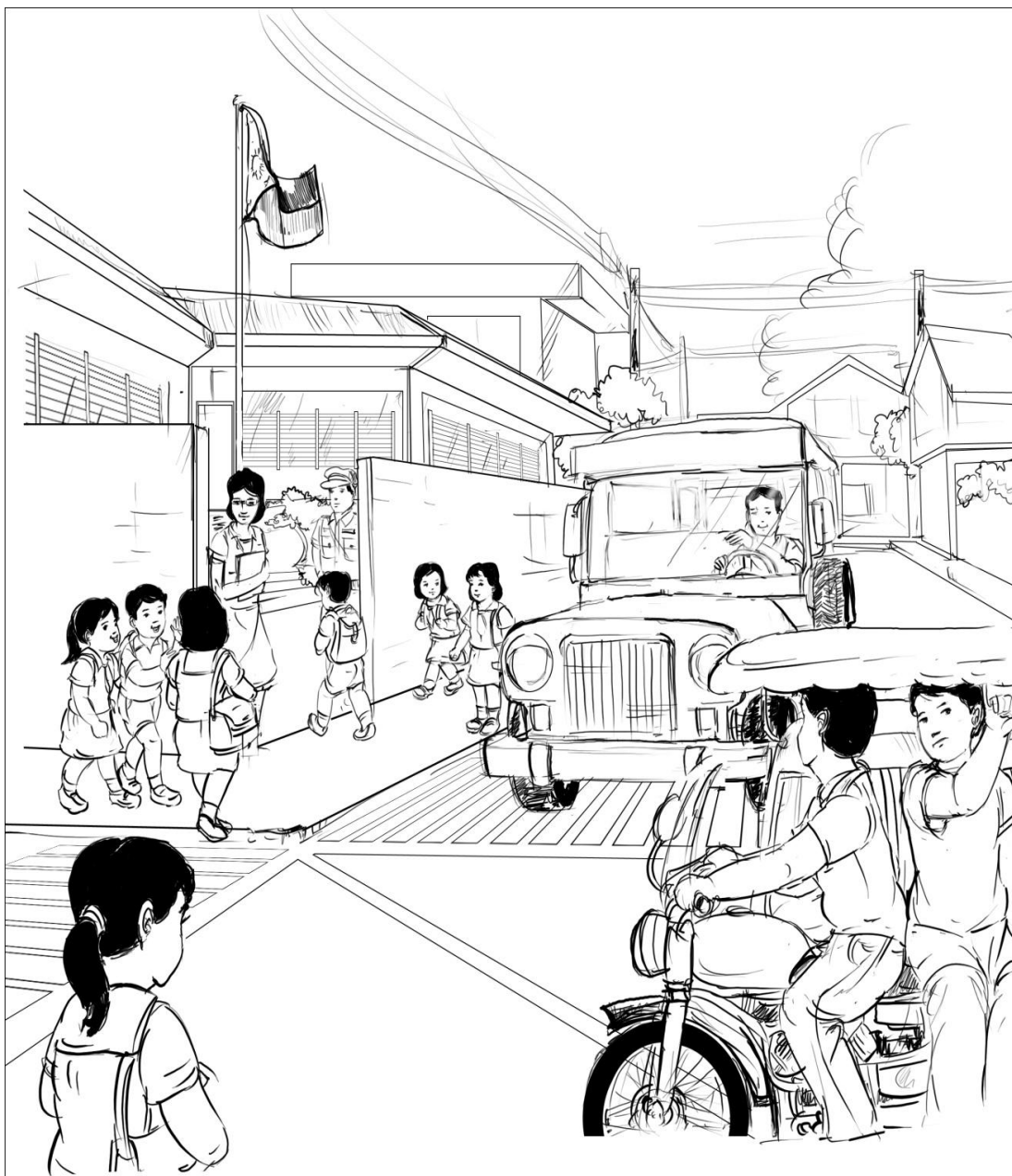
Tigamni:

Nakakabulig an **mapa** basi mahibaruan mo an dalan tipakadto han imo kakadtuan. May iba-iba nga mga pamaagi pagkadto ha usa nga lugar tikang han iba nga lokasyon.

Leksyon 2: Pag-ataman Han Akon Kalugaringon

Tikangan:

Leksyon 2.1: Mga Pamaagi han Panlimpyo Han Amon Eskwelahan

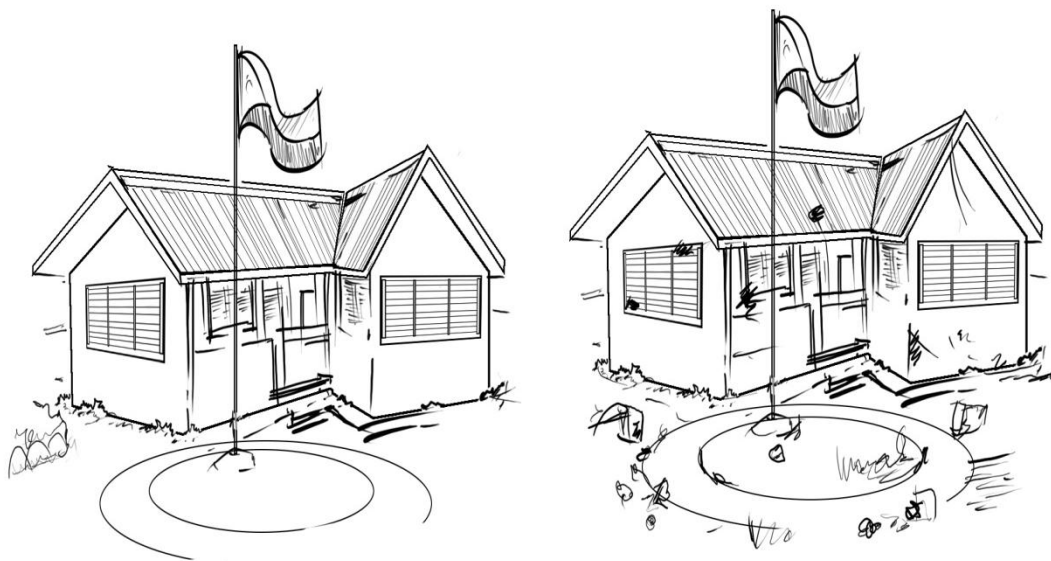
Pag-hunahunaa

Kay ano nga kinahanglan nga ipadayon an kamalimpyo han akon eskwelahan?

Buruhaton 1

Kitaa an ladawan han duha nga eskwelahan ha ubos. Hain nga eskwelahan an karuyag mo pag-adman? Igsumat an imo baton ha imo mga kaklase.

Buruhaton 2

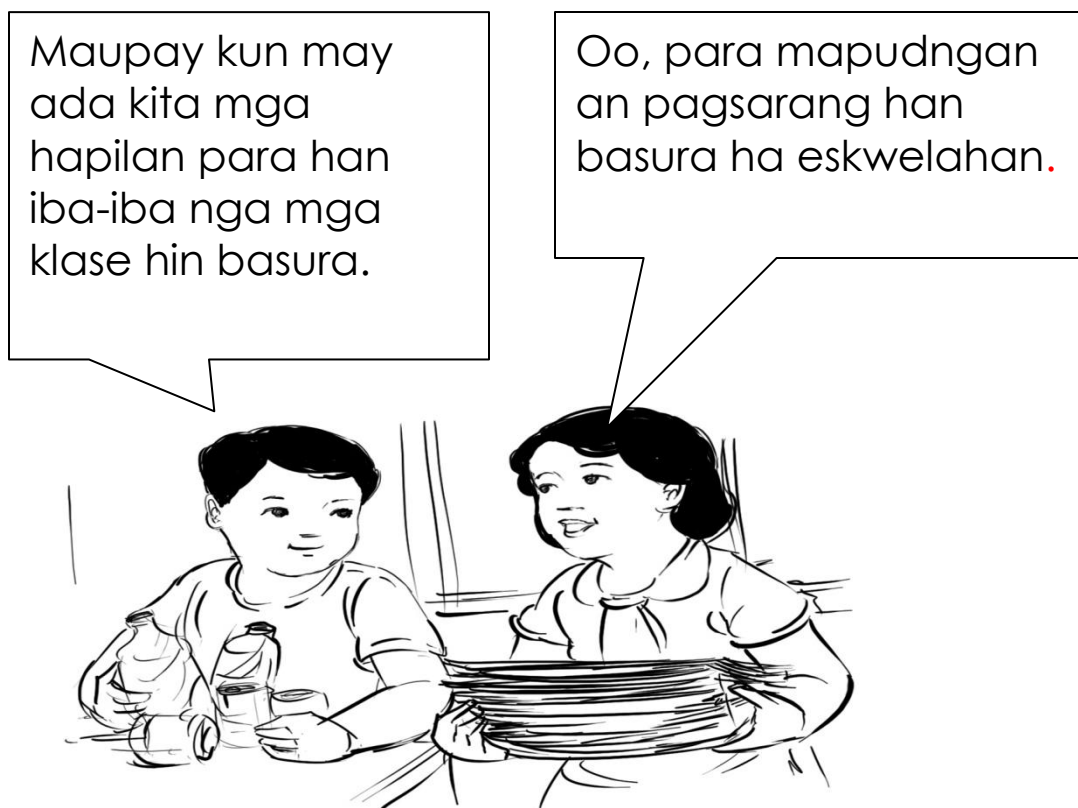
Basaha an nasunod nga mga sitwasyon ngan pilia an posible mahitabo. Igsumat an napili nga pamulong ha imo **notebook**.

1. Ha amon eskwelahan, antis magtikang an klase...

- a. Malimpyo an palibot han amon eskwelahan.
- b. Mahugaw an palibot han amon eskwelahan.

2. Nag-iiristorya an mga eskwela para maipadayon an kalimpyo han ira eskwelahan.

- a. Nahihibaroan han mga eskwela an kaangayan nga paghapil han basura.
- b. Naghahapil an mga eskwela han basura bisan diin.
3. Nag-uuyag an mga eskwela ha gardin han eskwelahan.
- a. Waray na makikit-an nga gardin ha eskwelahan.
- b. Namumukad ngan magtambok an mga tanom ha gardin han eskwelahan.

Buruhaton 3

Ha imo huna huna, kay ano nga kinahanglan nga ipadayon an kalimpyo han eskwelahan?

Hain ha mga ladawan an ginbubuhat han miyembro han eskwelahan nga nagpapakita han pagpadayon han kamalimpyo han kalibungan. Tudluka ini ngan igsumat ha klase.

Buruhaton 4

Pag-iristoryahi an mga okasyon nga nagkamay ada hin urusa nga buruhaton an mga miyembro han iyo eskwelahan ha pagpadayon han kamalimpyo han iyo kalibungan?

Paunan-o ini nakabulig nga magin maanyag an iyo kalibungan

Hinumdomi:

Damo nga pamaagi an pagpadayon han kamalimpyo han eskwelahan. Importante an mga buruhaton nga nakakabulig han kalimpyo han kada taga nga eskwela.

Leksyon 2.2: An Akon Pagpasidungog Ha Padayon Han Kamalimpyo Han Amon Eskwelahan

Pag-hunahunaa

Paunan-o mo maipapasabot an imo paghatag hin importansa han kamalimpyo han imo eskwelahan?

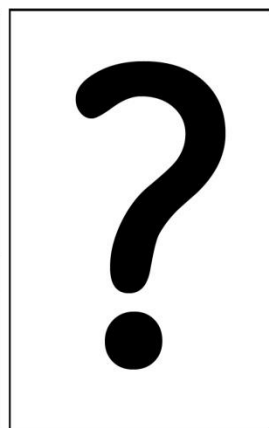
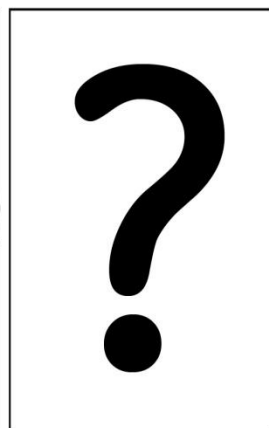
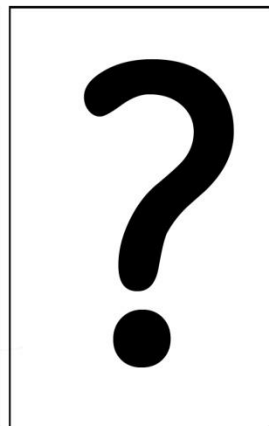
Buruhaton 1

Pag-admi an iba-iba nga sitwasyon ha ubos ngan igdrowing an imo gin-aabat ha kada hitabo. Igsurat an imo baton ha imo **notebook** o papel.

<p>1.</p> <p>☺ ☹ ☹</p>	<p>2.</p> <p>☺ ☹ ☹</p>
<p>3.</p> <p>☺ ☹ ☹</p>	<p>4.</p> <p>☺ ☹ ☹</p>

Buruhaton 2

Pag-admi an mga ladawan ha sulod han kahon.
Igdrwong ha imo **notebook** an pwede mahinabo ha
kada sitwasyon.

Buruhaton 3

Komo usa nga eskwela, pagsurat hin tulo nga pwede mo himuon para makabulig pagpadayon han kamalimpyo han imo eskwelahan. Igsurat an imo baton ha papel o **notebook**.

1. _____

2. _____

3. _____

Tigamni:

Kinahanglan nga buhaton an imo parte ha pagpadayon han kalimpyo han imo eskwelahan.

An Akon Mga Nahimo Ngan Nahibaroan

Direksyon. Pamati han babasahon han maestra. Butangi hin tsek(✓) an angay nga kahon han imo baton.

Ginagamit ko ini nga akon mga nahibaroan:

	Eskwela 	Maestra
1. Ginsunod ko an mga direksyon.		
2. Gingamit ko an akon mga nahibaroan ha Art o Sining.		
3. Naikukumpara ko an iba-iba nga mga butang.		
4. Nagpa-angbit ako han akon istorya ha akon mga kaklase.		
5. Binulig ako han buruhaton han akon grupo.		
6. Namati ako han istorya han akon maestra.		
7. Namati ako han istorya han akon mga kaeskwela.		
8. Nasusi ko an iba-iba nga mga butang.		
9. Nakapaghunahuna ako han pwede sumunod nga mahihinabo nga mga sitwasyon.		
10. Napapasidunggan ko an pagpadayon han kamalimpyo han akon eskwelahan.		
11. Naisumat ko an iba-iba nga pamaagi han pagpadayon		

han kamalimpyo han akon eskwelahan.		
12. Naisusumat ko an iba-iba nga buruhaton ha pakikipagburubligay para han padayon nga kamalimpyo han akon eskwelahan.		

Nahimo ko ini nga mga butang:

	Eskuwela 	Maestra
1. Naikumpara ko an distansiya nga harayo ngan harani.		
2. Nahibaroan ko an direksyon nga wala, tuo, atubang nga luyo.		
3. Nakahimo ako hin pagdrowing hin iba-iba nga butang.		
4. Nakahimo ako hin mapa.		
5. Nailista kon an mga pwede mahitabo kun maipadayon an kamalimpyo han amon eskwelahan.		